

ТИМУР І ОЛЕНА ЛИТОВЧЕНКИ

**КНИГА
ПОЖЕЖІ
1914–1922**

ВІД ВІЙНИ ДО ВІЙНИ

---

101 РІК УКРАЇНИ

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2018

Київ, початок березня 1914 року

Що не кажіть, але немає в древньому Києві місця, ліпшого від Володимирської гірки! Вона прекрасна в будь-яку пору року і в будь-який час доби.

Протягом останнього року Яків переконувався в цьому неодноразово. Укотре відвідавши у поточних справах Адріана — архімандрита Михайлівського Золотоверхого монастиря, — він прямував до паркової альтанки, щоб побути там бодай п'ять хвилин і насолодитися чудовим краєвидом. Який пейзаж подобався юнакові найбільше? Сказати важко... Ні — навіть просто неможливо!

Весняна молоденька зелень і ніжні квіткові пахощі?.. Яскраво-волошкове літнє небо та нестримно-шалене буяння природи?.. Оберемки пожовклого, жовтогарячого, багряного листя, змішані у неймовірних пропорціях, вимочені рясними осінніми дощами й огорнуті патлатими туманами?.. Міцний зимовий сон під пухнастими сніговими ковдрами всього живого з надією на чергове пробудження?.. Все це вражало щоразу, підносило вище від знаменитих київських пагорбів аж до самого сонця!..

І тим гірше почувався юнак тепер, почувши в цій самій парковій альтанці, де він неодноразово переживав невимовний захват, легковажний дівочий сміх і глузливу відповідь на своє запитання:

— Яшунько, мій гарненький дурнику, ви щось таке верзете неймовірно, що мені аж весело зробилося... Звісно ж, ви маленький йолоп. Тож не сподівайтеся, будь ласка, що все сказане

вами під час нашої сьогоднішньої зустрічі я можу вважати бодай трохи серйозним.

— Як, себто...

— Себто, ваші слова не варті навіть виїденого яйця.

— А раптом?..

У бідолахи аж дихання перехопило від напруги, проте Зіночка лишалася непохитною, немов підніжжя монумента Святому Володимиру — хрестителю Русі:

— Яшунько, якщо ви говорили серйозно, то тим самим образили нас обох. Якщо ж несерйозно... Тоді ви просто йолоп. А на йолопів не ображаються. Їх просто ігнорують. Тому віднині між нами все скінчено.

— Але ж...

— Будь-які відносини між нами у подальшому неможливі, та й годі!

— Але все ж таки...

— Я сказала — годі! Все, не бажаю більше чути від вас подібних дурниць! Затямте це собі, будь ласка.

— А може...

— Не може. Не бажаю чути від вас нічого подібного. Все, годі з мене!

Сказавши це, Зіночка попрямувала засніженою алеєю до виходу з парку, навіть не озирнувшись на прощання. Що ж до горопашного Якова, то він стояв посеред альтанки, не знаючи, що вчинити. Звісно, йому дуже хотілося наздогнати цю гордовиту дівчину, а наздогнавши — владно схопити за плечі, розвернути обличчям до себе, обійняти, потім щось сказати... Так-так, неодмінно вимовити щось вагоме й розумне, при цьому прибравши вольового виразу обличчя... А коли Зіночка розгубиться (а вона розгубиться неодмінно) — негайно поцілувати ці прекрасні, такі жадані уста!..

Однак фатальне: «Не бажаю чути від вас нічого подібного. Все, годі з мене!» — було сказано найрішучішим тоном. А якщо так...

Якщо так, тоді що він може зробити?! Наздогнати... Владно схопити за плечі... Поцілувати... Овва, через подібні дурниці можна хіба що по пиці дістати. А тоді між ними все буде скінчено. Причому назавжди!

Ну-у-у... Якщо добре подумати, все і без того скінчилося. От саме тут, наприкінці зими 1914 року, в ажурній альтанці на Володимирській гірці — у найкрасивішому місці древнього величного Києва. То що ж він втратить, усе ж таки наздогнавши самовпевнену гордовиту красуню?!

Чи все ж таки втратить... А раптом Зіночка погодиться, щоб вони й надалі залишалися бодай приятелями?! Звісно ж, цього замало... Та краще хай буде прохолодне приятелювання, ніж нічого! Якщо дружні відносини між ними збережуться, Яків час від часу бачитиме свою милу, дихатиме з нею одним повітрям, ходитиме там, де й вона. Хай уже краще так, ніж загалом ніяк.

Тому гімназист стояв посеред альтанки, не знаючи, як краще вчинити. Стояв і дивився на крихітну темну фігурку, яка вже дісталася кінця заметеної пухнастим снігом алеї. В голові раптом виник чи то ліричний, чи, може, навпаки глузливий уривок поетичної строфи:

*Юнкер Шмидт из пистолета
Хочет застрелиться.*

Звідки це?.. Здається, з Козьми Пруткова. А може, й ні... Чи таки звідти?! Втім, якби у Якова був пістолет, він би прагнув застрелитися так само, як і той юнкер Шмідт. Тільки от де звичайний гімназист міг би роздобути пістолет? Якби ж він був юнкером...

На роль власника доленосного пістолета міг би претендувати швидше Голубев. От тільки навіщо його старшому товаришеві стрілятися, якщо Зіночка благоволить саме до нього — нещодавно блискучого унтер-офіцера, а тепер студента Київського Імператорського університету Святого Володимира?! Насамкінець, його авторитет у «Двоголовому Орлі» був куди міцнішим, ніж у Якова.

Ну так, гімназиста час від часу відправляли з дрібними дорученнями до самого архімандрита Адріана. Та по суті йшлося тут виключно про участь патріотичної молодіжної організації у встановленні пам'ятника Іскрі й Кочубею на Микільській площі. При цьому Яків був усього лише кур'єром, таким собі хлопчиком на побігеньках. Звісно ж, завоювати прихильність в очах яскравої красуні Зіночки за таких умов неможливо. А коли йшлося про

більш серйозні справи, то для них у «Двоголового Орлі» знаходились і більш серйозні люди, з якими сором'язливий гімназист змагатися аж ніяк не міг.

Взяти того ж таки Володимира Голубєва. Він і унтер-офіцер, і член Союзу російського народу, і один із засновників Всеросійського національного студентського союзу — і це не враховуючи членства у патріотичному молодіжному товаристві «Двоголовий Орел» на посаді секретаря. Коли треба, Голубєв діяв не словом, а кулаками: він міг зацідити в нахабну пику і Пугачу з «Последних новостей», і Ларському з «Южной копейки», і загалом будь-якому ліберальному дряпоперу.

А як же добре він зарекомендував себе під час суду над Менделем Бейлісом! Як нещадно його полум'яне слово палило підлих убивць Андрійка Ющинського — безневинної ритуальної жертви кровожерливої жидви!.. Якби юдейські багатії не витратилися на підкуп ліберальних писак на чолі з Короленком, Горьким та іншими покидьками — о-о-о, тоді б заклював їх усіх «смажений півень»!!! Але ж кляте плем'я підкупило навіть губернатора Гірса, а коли того змінив новий губернатор Суковкін — і цього чинушу озолотили також. Якби не всеосяжний нахабний підкуп, не уникнув би прикажчик цегельного заводу Бейліс відповідальності за скоєне. Можна тільки уявити, якої слави зажив би у такому разі й Володимир Голубєв...

Хоча і без цього він був дуже авторитетною персоною в Києві, з якою мимоволі рахувалися навіть чиновники. Зрозуміло, красуня Зіночка беззастережно віддавала перевагу йому, а не якомусь гімназистові. Злі язики пліткували навіть, що час від часу ця дівчина разом з Голубєвим прогулювалася влітку до Кадетського гаю, а взимку відвідувала мебльовані кімнати чи інші подібні місця.

Яків нізащо не бажав вірити у подібні плітки. Ба більше — готовий був бити пліткарів нещадно, до крові! І бив би, якби це не були такі ж самі члени «Двоголового Орла», як-от він. А вчиняти рейвах у їхньому збіговиську... Навіщо?! В такому разі його, як безпосереднього винуватця розбірок, могли позбавити важливої місії, що полягала у відвідинах резиденції архімандрита Адріана. Іншого ж козиря, який давав би надію хоч колись сподобатися красуні Зіночці, гімназист не мав.

Якийсь нещасливий сьогоднішній день...

Ах, краще б забути все, що сталося в альтанці на Володимирській гірці, й не згадувати ніколи! Він би й забув із радістю, але ж це нічого не змінить... Нічого. Анічогісінько!..

Лихо підкралося непомітно. Причому, як і в справі Бейліса, все сталося через підступність жидів. І як лише цих вилупків земля носить?! Незрозуміло — але факт.

Почалося з того, що в неділю, 24 лютого¹, поодинокі масонські агенти почали таємно зносити живі квіти то до однієї, то до іншої з двох київських хат, де колись жив так званий мужицький поет Шевченко. Але справжній вибух божевілля охопив священний Київ наступного дня: понеділок 25 лютого позначився грандіозними маніфестаціями на честь столітнього ювілею того ж таки Шевченки! Підступні жидо-мазепинці завалили квітами церквичку на Поштової площі, де певний час простояла труна з тілом поета, коли його везли ховати до Канева. Так само були уквітчані фасади хатинок у Хрещатицькому провулку² і на Вишгородській вулиці³. Щодо останньої нехай — то ж якась напівбосяцька Пріорка. Натомість Хрещатицький провулок — це ж самісінький київський центр! Можна вважати, тили міської Думи... Отаке-от неподобство.

Не можна сказати, щоб «Двоголовий Орел» збирався дивитись на це неподобство склавши руки. Аж ніяк! Попервах найбільш запальні молоді патріоти вирішили сформувані бойові дружини, щоб улаштувати «очишувальний похід» — кулаками й цеглинами (і що там ще під руку потрапить) розігнати чужовірних зрадників святої Батьківщини. Але хитрі недолюдки своїми кривавими грішми й нечестивими обіцянками спокусили студентів-лібералів, які поповнили й без того щільні лави мітингувальників. Їх було так багато, що вище керівництво «Двоголового

---

¹ За старим стилем (*тут і далі — прим. авт.*).

² Сучасний київський провулок ім. Тараса Шевченка.

³ Хата на Пріорці (сучасна вул. Вишгородська, № 5) — відділення київського Музею Тараса Шевченка. В цій оселі Тарас Шевченко проживав протягом двох тижнів у 1859 році.